

● parkbos II de pinte
domein scheldevelde en de zeven dreven

erfgoedspokkels ●

Kasteel Scheldevelde

Scheldevelde

“Scheldevelde” is voor het eerst vermeld in de 13de eeuw als naam van een uitgestrekte wastina of heide, waarschijnlijk een deel van het Karolingische koningswoud, dat zich uitstrekte van Gent tot Sint-Eloois-Vijve. Het Scheldevelde liep van Sint-Martens-Latem over Sint-Denijs-Westrem langs de huidige wijk Maalte over Zwijnaarde langs de wijk Ottergem naar Zevegem. Het binnenland tussen de waterlopen, de Leie en de Schelde, was lang onontgonnen gebied. De bodem is er zandig en dus niet zeer geschikt voor de teelt van landbouwgewassen. Ook de alluviale gronden nabij de rivieren leenden zich niet tot gemakkelijke ontginningen. De Sint-Pietersabdij bezat daar een uitgestrekt domein en startte in de 12de eeuw met systematische ontginning van deze woeste gronden. Tegen het einde van de 13de eeuw waren verschillende stukken op de rand van de wastina in landbouwland omgezet. Om dit proces te versnellen richtte de Gentse Sint-Pietersabdij in het centrum van het Scheldevelde een ontginningshoeve op, voor het eerst vermeld in 1259. Een deel van de opbrengsten ging naar de abdij en in het huurcontract stond dat de huurder verplicht was elk jaar twee nieuwe bunders (iets meer dan 2 ha) van het ‘veld’ geschikt te maken voor de teelt. Evenwel zonder veel succes. Tot de 18de eeuw was een groot deel van het gebied nog steeds onontgonnen.

Kaart van Ferraris (1771–1778)

Door gebruik van betere gewassen en betere bemesting lukte de ontginning in de tweede helft van de 18de eeuw een stuk beter. De aanleg van wegen tussen 1772–1784 door het Oostenrijks bewind verdeelde het overgebleven ‘veld’ in verschillende stukken die allen concentrisch naar het centrum van het gebied liepen. Die stukken ‘veld’ werden verkaveld, ontgonnen en verbouwd. De ontginning van het Scheldevelde liep zo dus samen met de algemene ontginningsperiode die de Oostenrijkse Nederlanden tijdens het laatste kwart van de 18de eeuw kenmerkte. De Sint-Pietersabdij verleende zo aan deze streek een nieuw karakter.

We betreden het Scheldevelde domein via de toegang aan de Kasteellaan.

Het kasteel Scheldevelde (1)

Aan de basis van dit kasteel lag dus een ontginningshoeve die de Sint-Pietersabdij in de 13de eeuw had opgericht in het centrum van het Scheldevelde. Pas in de tweede helft van de 18de eeuw groeide deze hoeve uit tot een belangrijk domein met centraal gelegen landhuis omgeven door systematische ontginningen, gekenmerkt door een radiaal net van dreven. De abt gebruikte in die tijd de hoeve als buitenverblijf.

Het landhuis werd in de Franse periode aangeslagen als nationaal goed en openbaar verkocht aan F.N. Speelman. In 1841 kocht de familie De Potter-Surmont de Volsberghe het domein en liet het landhuis in 1846 slopen. De hoeve en bijgebouwen bleven toen nog overeind.

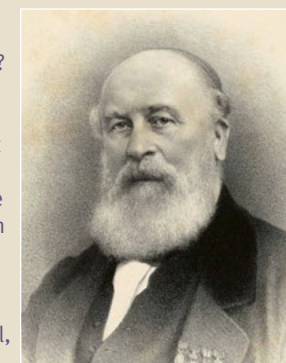
Het oude landhuis werd vervangen door het huidige kasteel met laat-classicistische inslag naar een ontwerp van architect Louis Minard. Bij testament van 1858 liet Zoë Borluut-De Potter het kasteel na aan het Bureau van

Weldadigheid van Nazareth om onderdak te bieden aan zes oude mannen en zes oude vrouwen van De Pinte onder leiding van de Zusters van Liefde. Tot op vandaag zijn er de diensten van het OCMW van De Pinte en een rusthuis voor een zestigtal bewoners in gevestigd, aangepast aan de hedendaagse noden. De 18de-eeuwse dienstgebouwen werden eveneens aangepast. De ene vleugel met hoeve bleef in volume bestaan, de andere vleugel (zichtbaar op de foto) verdween en maakte plaats voor een modern rusthuis. De hoeve is vandaag nog steeds actief. Vanop het voorplein herken je de hoeve woning aan de vier vensters van de achtergevel die naar het plein gericht zijn. De gehele vleugel (met o.a. kinderopvang) kreeg een aangepaste voorgevel. Het eigenlijke kasteelpark fungeert als toegangspoort naar de boskern Scheldevelde. Vanuit het domein vertrekken zeven dreven, één noordwaarts, één zuidwaarts en vijf oostwaarts. Centraal ligt het knooppunt van het axiale drevenpatroon (zie verder nr.8). Tussen de dreven liggen weiden en akkers en hier en daar een cluster van woningen.

Architect Louis Minard (Gent 1801–Gent 1875)

Wie kent er niet de Minardschouwburg in hartje Gent? Dit theater werd in 1848 gebouwd door de bekende Gentse architect Louis Minard. Hij werd geboren te Gent als zoon van een achtergebleven Franse soldaat en een Gentse moeder. Hij volgde lessen aan de Gentse Academie en had grote belangstelling voor de Italiaanse renaissance. In 1829 gaf hij enige tijd les in de Academie van Den Haag en maakte er kennis met de neogotiek. Terug in Gent vanaf 1830 ontwierp hij, behalve het theater, een groot aantal gebouwen in neoclassicistische, neoromaanse en neogotische stijl, waaronder zijn eigen woning op de Grote Huidevettershoek en het kasteel Scheldevelde in De Pinte.

Louis Minard had veel aanzien in zijn tijd en zowel Leopold I als Leopold II behoorden tot zijn kennissenkring. Hij was ook een verwoed verzamelaar van oudheden en kunstwerken. Van 1855 tot 1860 was hij gemeenteraadslid in Gent voor de conservatieve partij. Hij overleed in 1875 en ligt begraven op het Campo Santo van Sint-Amandsberg. Hij ontwierp zelf zijn grafkapel.

Louis Minard @ Universiteitsbibliotheek Gent

De Pinte Gesticht «S' Scheldevelde» (voor oude mensen)

De oorspronkelijke toegang tot het kasteelpark bevindt zich aan de Kalandedreef met centraal een monumentaal ingangshek tussen gemetste pijlers met siervazen en vierkante paviljoentjes.

Via de grote toegang komt met aan het drevencomplex. We volgen de Kalandedreef rechts.

Kalandedreef en Kalandehoeve (2)

Benaming die in 1994 gegeven werd aan dit deel van de Scheldeveldestraat die in een halve cirkel omgelegd werd rondom het park. In de omgeving komt de plaatsnaam 'het calande' (1784) en 'den callandtbosch' (1657) voor. Een 'kalande' was oorspronkelijk een vereniging van geestelijken die samen kwamen op de eerste dag van de maand, *kalendae*. De naam kan ook verwijzen naar een kalender, een soort van mangel, bestaande uit twee of meer rollen waartussen men, onder warmte en sterke druk, leer, papier of weefsels laat lopen om ze glad en glanzig te maken.

De Kalandehoeve is een oude, nu leegstaande hoeve in eigendom van de gemeente. De hoeve dateert uit het begin van de 19de eeuw. Momenteel wordt met de projectpartners van het Parkbos bekeken welke functie hier mogelijk is. Tijdens de zomer 2020 ging hier het Buitengewoon Kamperen door waarbij een 10-tal tipitenten ter beschikking gesteld werden om mensen de kans te geven om tijdens de corona-zomer op reis te gaan in eigen land.

Tegenover de hoeve staat in de dreef een imposante *Robinia*. Deze van oorsprong Noord-Amerikaanse boomsoort is genoemd naar Jean Robin, lijfarts van koning Hendrik IV van Frankrijk. Deze plantte in 1601 een *Robinia* in de tuin van het Louvre in Parijs.

Kalandehoeve. © E. Fiers, Parkbos.

● parkbos II de pinte

We volgen de Kalandedreef en slaan links Mieregoed in.

Mieregoed (straat)

Nieuwe benaming voor een deel van de vroegere Heirweg die de grens vormde tussen De Pinte en Zevegem. De straat werd genoemd naar de nabij gelegen hofstede 'Mieregoed'. De naam wil zoveel zeggen als hof gelegen aan een meer, grenspaal. Ongeveer ter hoogte van de Bottelaredreef (links) zie je rechts in het landschap een prachtige rij zwarte elzen staan, aangeplant als perceelsrand-begroeiing. Langs de houtkanten zijn er nog sporen aanwezig van grachten. Deze houtkanten staan ingetekend op de Ferraris kaarten uit de 18de eeuw. Ze zijn nu nog één van de weinige reminiscenties aan het historische bulkenlandschap. De houtkant is hier gevormd door een kaphaag, bestaande uit elzenknotbomen in een onregelmatig plantverband.

Acacia Robinia © E. Fiers, Parkbos

Schermboom op het Mierengoed. 2013 @ Beeldbank Onroerend Erfgoed. Geert Van der Linden

Opgesleunde zomereik. 2013 @ Beeldbank Onroerend Erfgoed. Geert Van der Linden.

Collectie Johan Van Twierbeke

● parkbos II de pinte

'Mierengoed', Mierengoed 4 A (3)

Nu achtergelegen hoeve in L-vorm, in kern gebouwd in de 18de eeuw en oorspronkelijk gekend als 'Goed ter Mieren'. Het voorerf is ingenomen door nieuwbouw. Op de site is nog interessant houtig erfgoed aanwezig. Op het voormalige erf van de hoeve staat een opgaande linde die oorspronkelijk bij een inmiddels verdwenen mestvaalt stond. De schermboom voorkwam zo het verdampen van het voedselrijke mestvocht. De oostzijde van het oorspronkelijk erf is afgesloten met een kaphaag van haagbeuk. Aan de zuidkant, nabij de bakoven, staat een zwaar ontwikkelde gekandelaarde lindeboom. De boom had in 2013 een stamomtrek van meer dan 4 m. De boom schermde de oven af tegen weer en wind en hield met zijn bladerdek het verspreiden van gensters tegen waardoor eventuele brand kon voorkomen worden. Nog verder staat een opgaande zomereik. Deze boom is hoog opgesleund (verwijderen van onderste takken). Deze vorm van periodieke snoei werd waarschijnlijk benut voor het maken van takkenbundels (mutsaards) voor de bakoven.

Kasteel Hemelrijk, Mierengoed 51 (4)

Hier bevond zich het 'Goed te Magheret', een ontginningshoeve opgericht in de 15de eeuw ook door de Gentse Sint-Pietersabdij. Ca. 1840 kreeg het de vermelding 'Hemelrijk' en was het gekend als buitenverblijf van Frans Deynoodt. Tussen 1850 en 1862 liet plantkundige Frans De Rudder-Deynoodt hier een nieuw laat empirelandhuis bouwen in een prachtig park, toen gekend als één van de mooiste parken van de Gentse regio.

Het was de Deen Hans-Christiaan Poulsen, gehuwd met een dochter van de Gentse scheepvaartondernemers-familie De Baerdemaecker, die als nieuwe eigenaar tussen 1921 en 1927 het lusthof zijn huidige uitzicht met drie verdiepingen gaf en er een buitenzwembad, een overdekte wintertuin, een tennisveld en een woonhuis voor de chauffeur en hovenier liet bijbouwen. Later woonde zoon Olaf Francis Poulsen (1911–1950) er. Bij het uitbreken van W.O.II vluchtte Olaf naar Engeland en nam er dienst bij de Royal Air Force. Hij kreeg talrijke onderscheidingen en werd in 1950 benoemd tot consul van Denemarken. Hij was ook stichtend lid, voorzitter en drijvende kracht van de *Ghent Aviation Club* (ontbonden in 2018). Hij kwam op 11 april 1950 om het leven door een val in de bergen in de buurt van Nice. Hij werd begraven in het familiegraf op de begraafplaats van De Pinte.

We keren op onze stappen terug en nemen rechts de Snijafdreef.

Snijafdreef (5)

De naam verwijst naar het feit dat men op die plaats bij wateroverlast de Oudenaardse steenweg kon verlaten en zo via het Zwartegat de weg naar Oudenaarde verder kon zetten. Deze naam werd ook geënt op een herberg bij het begin van de dreef. Hier speelde zich in de 18de eeuw een groot drama af. In juli 1748 ondernam de bende van Jan de Lichte een inbraakpoging in de herberg 'Snijaf'. Herbergier Jan Dossche, die de dieven zag, stormde naar buiten met een hooivork, maar Jan De Lichte schoot hem neer. De herberg moest wijken voor een bredere steenweg en werd afgebroken in 1972.

Kapel vóór de restauratie. © Lieven Van Assche.

Hoeve Beukendreef 1

Bakhuisje Beukendreef 2 met ervoor de scheerhaag.

Ongeveer in het midden van de Snijafdreef leidt het Kapelpad door de velden rechts naar:

Hemelrijkkapel (6)

De kapel werd rond 1851 gebouwd door de eigenaar van het Hemelrijkkasteel Frans De Rudder. Zijn schoonvader Frans Deynoodt was, samen met een schoonzus, te Zevergem, waar hij een buitenverblijf had, in 1849 overleden. Waarschijnlijk ten gevolge van de cholera die hij had meegebracht uit Gent waar dat jaar meer dan 2000 mensen aan deze ziekte overleden. Zijn weduwe deed na zijn overlijden een novene tot Onze-Lieve-Vrouw en beloofde, indien de streek van deze ziekte zou gespaard blijven, een kapel te bouwen. Die kwam er aan een veldweg tussen de Snijafdreef en de Beukendreef. De kapel is gewijd aan O.-L.-Vrouw. Ze is in 2021 gerestaureerd.

Het kapelpad verder volgen tot aan de Beukendreef; daarna de dreef links volgen.

Beukendreef 1 en 2 (7) (8)

Bij deze twee mooie hoeves lijkt de tijd stil te staan. De families die hier wonen dragen tot vandaag zorg voor de kapel. De hoeve recht op het Kapelpad is de oudste van de twee. Ze komt voor op de Atlas der Buurtwegen (1843/1845) en bestaat uit een woning parallel aan de straat met een schuur er dwars op. Later kwam er parallel aan de woning een wagenkot en onmiddellijk aan de straat een bakoven. Aan de straatzijde is het erf afgesloten door een gemengde scheerhaag bestaande uit beuk, haagbeuk, meidoorn en buxus. De hoeve (nr. 1) is een latere constructie maar heel traditioneel opgevat. Het is een langgevelhoeve met woonhuis en stallen in één vleugel. Op het erf bevinden zich verder nog twee dienstgebouwen.

We volgen de Beukendreef rechtdoor. Ongeveer halverwege leidt links een dwarsdreef naar de zevenster.

Nog wat over Hemelrijk

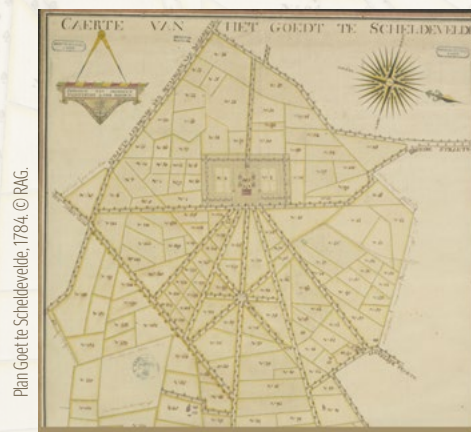
De wijk Hemelrijk is één van de oudste wijken van De Pinte. Het woord Hemelrijk is afgeleid van 'hemerick, hamerick' wat staat voor een partij of partijen land gelegen in een ham of kromming in een weg. De bedoelde kromming is vandaag nog uitgesproken te ervaren.

De wijk had zelfs van 1868 tot 1912 een eigen station! Het stationsgebouw was gelegen op de plaats waar de huidige Oude Gentweg de Klossestraat kruist. In 1879 kwam er bij het station een postgebouw onder de benaming St. Denis-Westrem. Bij de omlegging van de spoorweg De Pinte-Gent-Sint-Pieters in 1912 zou dit station verdwijnen. Op die nieuwe lijn werd in 1906 het huidige station van Sint-Denijs-Westrem opgetrokken dat in 1980 als stopplaats werd afgeschaft.

Zeven dreven en zevenster (9)

De naam 'zeven dreven' komt van de zeven dreven die uitwaaiëren van aan het kasteel Scheldevelde (in oranje aangeduid op onderstaande kaarten). Een kaart van het domein uit 1784 geeft goed de oorspronkelijke situatie weer. Een centrale dreef leidt rechtstreeks van het kasteel naar de steenweg Gent-Oudenaarde. Centraal op die dreef ligt het strategisch punt: de zevenster, een rond punt ('rondsel') waar aan weerszijden van de centrale dreef een 'ganzenvoet' of 'patte d'oe' terug te vinden is. Een 'ganzenvoet' is een stielelement uit de barokke tuinarchitectuur. Het betreft een stelsel bestaande uit een driehoek van dreven. Drie dreven, of zichtassen, komen in één punt samen (het draaipunt) en in hun verlengde ligt nog één enkele dreef, de steel. De uiteenwijkende dreven zijn onderling weer verbonden door een dwarsdreef zodat de vorm van het geheel aan een ganzenpoot doet denken.

Voor de leesbaarheid van de drevenstructuur blijven in het beheer vandaag de percelen het dichtst bij het kasteel (aangeduid in groen op de luchtfoto) open gehouden. Het meest zuidelijke veld zal ingericht worden als wachtweide voor de schaapskudde van de Parkbosherder. Om dit drevencomplex en de zevenster in goede conditie te brengen en te houden wordt een beheerplan opgemaakt waarin nauwkeurig beschreven zal worden welke ingrepen moeten gebeuren. Aan de basis van dit beheerplan ligt een uitgebreid archiefonderzoek om meer te weten over de soortensamenstelling, plantafstanden en breedte van de dreven ...

Plan Goet te Scheldevelde, 1784. © RAG.

De invloed van de jacht op de aanleg van een 'ster'

Stervormige drevenstelsels bleken heel wat voordelen te hebben voor de jacht, een wijdverspreid tijdverdrijf van adellijke gezelschappen in de 17de en 18de eeuw. Een stervormige aanleg van dreven maakte het mogelijk om altijd 'onder de wind' te jagen. Jagers moesten immers het wild steeds tegen de wind in kunnen benaderen. Een indeling van een bos in segmenten (*triangles*) die overeenkomen met de windrichtingen, zoals bij een windroos, was dus voordelig. Een tweede voordeel was dat de rijtuigen met de hoge gasten de jagers gemakkelijker konden volgen, een gewoonte die ontstond aan het hof van Lodewijk XIV. In zevensterbossen werd een bijzondere vorm van jacht georganiseerd: de lakenjacht. Hierbij werd een volledige '*triangle*' met lakens afgespannen. Het wild zat gevangen en kon gemakkelijk worden neergeschoten. Jonkvrouwen konden vanop de zevenster het jachttafereel gadeslaan. Sterren werden ook gebruikt voor de *parforcejacht*, waarbij met een meute op één dier werd gejaagd (meestal een hert). De zevenster in De Pinte werd waarschijnlijk in de eerste plaats aangelegd als vormgevingselement, om meer grandeur en luister te geven aan het kasteel Scheldevelde. De omliggende bossen waren immers niet uitgestrekt genoeg om er grote jachtpartijen te kunnen organiseren.

We volgen de centrale dreef terug tot aan de toegang tot het kasteelpark.

De twee kleine gebouwtjes die deel uitmaken van het poortgebouw worden binnenkort gerestaureerd; één ervan wordt ingericht als verblijfplek voor vleermuizen. Het domein is ook deels omwald en in het park zelf herinneren nog enkele magnifieke oude bomen en structuren aan de historische parkaanleg, zoals het heuveltje met een kapelletje erop en de vijver.

Voor wie het Speelbos wil ontdekken kan aan de toegang rechts de Scheldeveldestraat even volgen tot aan de Hemelrijkstraat. Hier bevindt zich het pas ingerichte Speelbos.

Oorspronkelijke toegang kasteel met poortgebouwtjes en hekwerk.

Speelbos (10)

Dit speelbos is met zijn oppervlakte van 12ha het grootste speelbos van Oost-Vlaanderen. Het is momenteel nog in volle ontwikkeling en wordt in het najaar van 2021 officieel geopend. Voor het ontwerp van het speelbos werden ideeën gesprokkeld bij de kinderen en jongeren van De Pinte. Die droomden van speelheuvels en water. Omdat het speelbos in een beschermd landschap ligt, konden er geen speelheuvels worden aangelegd. Wat wel kon, was de oude grachtenstructuur terugbrengen in het landschap. In de wintermaanden staat er water in de grachten en kunnen kinderen via avontuurlijke palen en boomstammen de grachten oversteken. In de zomer, staan de grachten soms droog en vormen ze ideale sluiproutes. Dus toch reliëf én water. Pret verzekerd.

Kapel op heuveltje in park. Foto: E.Fiers, Parkbos

Element water. Foto: E. Fiers, Parkbos

Colofon

Uitgegeven door de deputatie van de Provincie Oost-Vlaanderen

Beleidsverantwoordelijke: An Vervliet, gedeputeerde
Directie Erfgoed & Erfgoedsites · dienst Erfgoed
Anneke Lippens, directeur
Jo Rombouts, diensthoofd

Auteur: Martine Pieteraerens en Johan Van Twembeke m.m.v.
Evelyne Fiers

Fotografie: auteur tenzij anders vermeld
Plan: Smets&Ruppel/Grapph
Grafische vormgeving: Ann Huyghe · directie Erfgoed en
Erfgoedsites
Druk: De Riemaecker Printing, Nukerke

D/2021/1933/9

Praktisch

Het park van kasteel Scheldevelde is vrij te bezoeken.
Voor wie met de wagen komt raden we aan te parkeren op de speciaal daartoe ingerichte parking aan Den Beer in De Pinte (carpoolparking kruispunt Steenweg Oudenaarde met Den Beer). Steek de steenweg over en volg de Polderdreef tot aan de kruising met Mieregoed. Vandaar kan je op nr. 2 de wandeling volgen.

De zeven dreven en de zevenster zijn als onderdeel van het Parkbos eveneens vrij toegankelijk.

Meer info vind je op www.parkbos.be.

De laatste Parkbos-nieuwtjes kan je volgen via <https://www.facebook.com/parkbosgent>.

Deze sprokkel kwam tot stand in samenwerking met het gemeentebestuur van De Pinte en de Heemkring Scheldeveld.

Erfgoedspokkels: Oost-Vlaams erfgoed in de kijker
www.oost-vlaanderen.be/erfgoedspokkels